

Verre vader

Jos van Kan

Verre vader

roman

Nieuw Amsterdam Uitgevers

Eerste druk februari 2016
Tweede druk mei 2016
Derde druk maart 2018

© Jos van Kan 2016
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Nico Richter
Foto omslag © Kim Hak
Foto auteur © Jan Glas

NUR 301

ISBN 978 90 468 2052 0

www.nieuwamsterdam.nl/josvankan

Inhoud

Nacht nog	7
Schemer	19
Ongeveer zes uur	33
6.55 uur	45
Ontbijt	61
Elf uur	85
Rond het middaguur	115
Drie uur 's middags	141
Theetijd	195
Zonsondergang	221
Vijf voor zeven	231

Nacht nog

‘Battambang. Battambang.’

Sep zit op zijn veranda in de houten schommelstoel. Kijkend naar de brandende wierookstokjes schommelt hij in de koelte van de tropennacht. Er komt een windvlaag aanzetten van over de donkere rijstvelden. Hoe vaak zal hij dit nog zien, rode puntjes die opglloeien in het laatste restje van de nanacht? In de verte blaft een hond, onrustig. Hij rilt en kijkt naar de oude handen in zijn naakte schoot.

‘Battambang. Battambang.’

Battambang zeggen maakt rustiger.

De betovering die Sep beving toen hij voor het eerst een bus zag met daarop Bagan, Saigon of Savanaket is er nog steeds. Zelfs na al die jaren. Voor Phnom-Penh geldt dat niet meer. Phnom-Penh heeft sinds gisteren zijn aantrekkingskracht verloren. Straks zal de eerste bus weggrijden. Hij blijft hier in Battambang. Er rijden vijf bussen per dag naar Phnom-Penh en hij zal ze alle vijf niet nemen. Daar zal het komende daglicht niets aan veranderen.

‘Battambang,’ fluistert hij.

En nog eens.

‘Battambang. Battambang.’

Hij heeft een droge mond en gaat naar binnen om wat te drinken. Op de drempel zoekt zijn hand het lichtknopje.

Het peertje brandt schel. Hij loopt naar het bed, slaat de klamboe wat verder open en gaat op de rand zitten. Het laken is nog vochtig en koel van zijn zweet. Hij trilt. De wond in zijn hals schrijnt en gloeit. Hij voelt aan het verband, voorzichtig. Het zit nog goed. De stoppels van zijn baard raspen onder zijn vingers. Scheren is erbij ingeschooten, gisteren.

Hij pakt zijn rood-wit geblokte krama van het bed en veegt het zweet van zijn voorhoofd. Met twee handen wrijft hij met de doek door zijn klamme grijze haren. Door de openstaande deur waait de rook van de wierookstokjes het huis in. De bladeren van de bananenbomen slaan tegen de muren. Het klinkt alsof er water tegen het hout wordt gesmeten.

Hij moet vannacht geslapen hebben, want hij heeft gedroomd. Hij voelt onder zijn hoofdkussen. De foto ligt er nog. Toch was het niet zijn vader, over wie hij heeft gedroomd.

Met trillende handen knoopt hij de krama om zijn heupen. Dan schuifelt hij naar de kan met water die op de plank naast zijn bed staat. De luiken klapperen in de wind. Vaak heeft hij ze tekeer horen gaan. Nu maken ze hem bang. Hij kijkt naar de rieten koffer, aan de andere kant van het bed. Er moet vocht uit gesijpeld zijn want op de vloer ligt een opgedroogd plasje. Niet huilen. Hij drukt de waterkan tegen zijn buik en klemt zijn kaken op elkaar. Hij heeft het besluit genomen om te sterven en daar blijft hij bij.

Een haan kraait, de eerste, dichtbij. Het klinkt anders vandaag, helderder en zuiverder. Na gisteren lijkt alles anders. Alsof wat hij hoort en ziet bestaat uit tekens die hij niet kan lezen.

Het moet vandaag een normale dag worden. Hij gaat nog een paar weken gewoon door met leven. Zolang als het duurt.

Zijn schaduw op de muur beweegt heen en weer door het schommelen van het peertje in de wind. Ze wordt langzaam weggevaagd door de oprukkende dag. De eerste streepjes daglicht vallen door de horizontale spleten in de luiken op zijn blote armen en zijn lijf.

Hij pakt het glas en schenkt in. Ook al is het water lauw, het doet hem goed om wat te drinken. Daarna maakt hij de houten luiken open, zet ze vast met de haakjes en doet het licht uit. Op de drempel draait hij zich om naar de koffer. Hij ziet zichzelf weer staan, gisteren, bij het met bloed bespatte bamboehok.

Hij gaat de veranda op, nog even schommelen. Luisteren naar zijn adem, dat maakt rustig. En naar de geluiden om hem heen. Krekels, altijd krekels.

Hij heeft over sterven lichtvaardig gedacht. Nu zijn leven bijna echt voorbij is, doet het pijn en benauwt het hem. Hij zal in ieder geval niet in een Nederlands bejaardentehuis verkommeren.

Lang hoort hij niets. De wind en zijn adem. Tot er van ver weg een tweede haan kraait.

Toen Khmau ineens verdwenen was, twee weken geleden, kon Sep er niet aan wennen om alleen te slapen. Hij lag de eerste drie nachten wakker in het licht van de steeds voller wordende maan. Met de klamboe opengeslagen keek hij door het raam naar de heldere nacht. Hij staaarde naar de

glinstering van het maanlicht op de bladeren van de kokospalm.

Dat zijn hond verdwenen was, daar had hij met niemand over kunnen praten. In dit land worden zo'n veertig of vijftig levende kippen met de poten bijeengebonden en in trossen over de bagagedrager van een fiets gegooid. Varkens worden op weg naar de slacht achter op een brommer gelegd. Ruggelings vastgebonden op een houten rek; zo rijdt men er urenlang mee door de brandende zon naar de stad. Ook een hond betekent hier niets. Een hond is bang voor mensen, hij weet hoe ze zijn. Vreemde honden die aan komen lopen worden met stenen verjaagd, geslagen met een stuk hout. Of ze worden juist gelokt met vergiftigd eten. Daarna worden ze snel geslacht en verkocht aan Vietnamezen die er wel raad mee weten. Alleen de monniken in de kloosters hebben erbarmen. En kleine kinderen, die spelen met honden. Een volwassen Cambodjaan zie je zelden aanhankelijk omgaan met een hond.

Sep was door de jaren heen aan Khmau verknocht geraakt en miste hem op ieder moment van de dag. De laatste dagen had hij wat klusjes gedaan in de tuin. Het had hem niet geholpen. Hij ontdekte nu pas dat ze eigenlijk altijd alles samen hadden gedaan. Ze gingen samen naar de markt. Ze aten samen. Samen deden ze een dutje.

Dikwijls werden ze 's nachts tegelijk wakker. Sep gaf Khmau dan een vriendschappelijke por met zijn voet. Of hij kwam overeind zitten en keek zijn hond kort aan.

'Hé! Khmau!'

Ze hoorden dan de wind in de kokospalm ritselen en sliepen allebei weer verder.

Hij had zijn best gedaan niet te veel op de stand van de maan te letten en gewacht tot de lange nachten vanzelf

voorbijgingen. Hij kon niet stoppen met tobben en bleef zich afvragen waar Khmau was. Ooit had hij eens gelezen dat er dieren zijn die weglopen als ze voelen dat ze doodgaan. Om ergens op een afgelegen plek te sterven. Hij weet haast wel zeker dat zijn Khmau zo iets niet zou doen. Misschien was hij al verkocht en opgegeten. Sep zag voor zich hoe zijn hond gevild werd met een scherp mes. Het vlees werd van zijn botten losgesneden. Zijn zwarte kop, met het lieve witte vlekje, werd afgehakt met een stevige bijl. Zijn snuit door een Vietnamese hondenslachter in een gore sloot gegooid. Wie weet was hij helemaal niet dood, dwaalde hij ergens rond, jankend, op zoek naar huis, naar Sep. Hij probeerde zijn gedachten onschadelijk te maken maar hij wist niet hoe.

De derde nacht, toen de maan helemaal vol was, zat hij opnieuw slapeloos op de rand van zijn bed, doodmoe. Zijn gezicht leunde op de binnenkant van zijn handen, zijn ellebogen op zijn knieën. Na een poosje deed hij zijn ogen open en zag hij dat het licht veranderd was, op onbekende manier. Hij liep naar het raam. De maan had een brede donkere onderrand gekregen. Traag schoof de schaduw van de aarde over de maan. Het duurde lang. Uiteindelijk maakte de schaduw haar helemaal donker, met een zweem van warm rood. Hij stond daar met zijn handen om de tralies van het raam en keek. Sep had de maan zo nog nooit gezien. Het beangstigde hem en tegelijkertijd kon hij er zijn ogen niet van afhouden. Het was helemaal stil buiten, hij hoorde zelfs geen krekels.

Uiteindelijk werd de maan langzaam weer de oude. Pas op het moment dat ze helemaal gewoon was, ging hij liggen. Hij lag daar nu anders. De rode maan was een markering in de tijd. Die verduisterde maan had hem

verteld dat hij eraan moest gaan leren wennen. Zoals hij aan alles gewend was geraakt. Hij moest er nu ook aan gaan wennen om Khmau te missen.

Het houten huis heeft een rood pannendak en is gebouwd op twaalf hoge gladde palen. Het staat midden op het erf, in het witgrijze zand dat de vorm heeft van een vlek. In het zand groeit niets, het is kaal en schoon. Aan de randen van het omheinde stuk land staan bomen. In de schaduw daarvan groeien planten en bloemen. Ze omkransen het zand, dat aan de voorkant van het huis overgaat in de rode aarde van de stille onverharde weg. Aan weerszijden van de ingang staat een grote oude mangoboom.

Zijn huis is sober ingericht. Het is leeg, zou je ook kunnen zeggen. Er is geen eettafel met stoelen. De man die er woont eet op de plankenvloer van de veranda, zittend op een mat. Zoals hij dat hier in Cambodja geleerd heeft. Er staat een bijzettafeltje naast de schommelstoel op de veranda. Binnen is er een kast, een bed en een klamboe. Aan de deur naar de veranda zit een schuif die nooit gebruikt wordt. Dat is het zo ongeveer. Een televisie heeft hij nooit gehad en boeken heeft hij allang niet meer. Hij heeft ook geen spiegel. Hij voelt geen behoefte om naar zichzelf te kijken.

Een enkele keer ziet hij zichzelf in de weerspiegeling van het water, in de ton onder het huis. Voor hij het plastic steelpannetje, waarmee hij het water over zich heen gooit om zich te wassen, in het gladde water steekt. Hij ziet zichzelf dan eventjes weerspiegelen. Een getaand en oud gezicht, met nog altijd energieke helderblauwe ogen.

Als klein kind hield Sep niet van honden. Hij was er bang voor. Wanneer hij met zijn vader over straat wandelde en er kwam een hond aan, ging zijn vader altijd tussen hem en de hond in lopen. Vanaf het moment dat hij naar de lagere school ging was dat voorbij. Zijn vader vond dat hij het nu alleen moest klaren. Hij zei er alleen niet bij hoe. Hoe hij zijn angst voor honden moest overwinnen. Dus als er een hond aankwam stak Sep altijd de straat over. Soms liep hij zelfs een heel blok om.

Hij moet een jaar of zeven geweest zijn, toen hij die zwarte hond af en toe zag. Als hij in zijn eentje aan het aanrecht stond om de vaat af te drogen. Links, in de deuropening naar de gang, stond een grote zwarte hond. Het gebeurde alleen als zijn vader al klaar was met afwassen, het afdruiptrek nog halfvol stond en zijn vader de keuken uit liep. Om te kijken naar zijn broer die huiswerk zat te maken, boven. Dan verscheen de zwarte hond. Herhaaldelijk vroeg Sep zijn vader of hij hem wilde helpen met afdrogen. Hij wilde graag dat ze samen in de keuken zouden blijven. Zijn vader dacht dat het luiheid was en liet hem alleen.

Wanneer hij recht voor het afdruiptrek stond en vanaf die plek schuin de donkere zwarte gang in keek, kwam hij tevoorschijn. Steeds dezelfde grote zwarte hond. Sep had niet hoeven kijken, hij zou het hebben kunnen laten en toch ook weer niet.

Het was zoals met het brandende hooi op de boerderij bij Henkie. In de schuur staken ze samen het hooi aan met de lucifers die Sep stiekem van huis had meegenomen. Ze wilden vuur, echt vuur, en veel. Zodra het te hoog oplam-

de stampten ze het met hun voeten weer uit. Ze werden bang voor een echte brand.

Zo was het ook met de hond. Sep riep hem op met een geheime opwinding, door de gang in te kijken. Verscheen de hond, dan verstijfde hij omdat hij er bang voor was. De hond liet hem zijn tanden zien en gromde akelig en dreigend. Tijdens die ingehouden krachtmetingen verzetten ze allebei geen stap. Stil blijven en afwachten. Om de hond de geur van zijn angstzweet niet te laten ruiken bleef hij staan, zonder zich te bewegen. Hij had alleen de natte droogdoek in zijn hand. Die zou hem niet helpen als het straks zover was en de hond hem zou aanvallen. Toch voelde het goed dat hij iets in zijn handen had. Zodra zijn vader de keuken weer in kwam was de zwarte hond verdwenen.

Misschien riep Sep de hond op omdat het erna met zijn vader dan zo anders was. Na de afwas ruimden ze iedere dag samen het servies en het bestek op. Als de zwarte hond was geweest, voelde dat afrondende karweitje zo veel fijner.

Later, toen hij veel ouder was, vond hij het een gemiste kans. Dat ze er nooit over hadden kunnen praten, over zijn angst voor honden en over nog zo veel meer.

Gisteren halverwege de middag zag Sep Khmau plotseling aan komen lopen. Hij zat op de veranda en opeens liep de hond het erf op. Stomverbaasd was hij, verbluft. Hij had niet gedacht dat Khmau ooit nog terug zou komen. Snel liep hij naar de balustrade en riep hem, vol enthousiasme.

‘Khmau.’

En nog eens.

‘Khmau! Khmau!’

Zo vlug hij kon liep hij de trap af om Khmau tegen zich op te laten springen en om hem te aaien. Halverwege stopte hij. Khmau reageerde niet, helemaal niet. Ook al riep Sep opnieuw zijn naam, hij kwam de trap niet op. Hoe langer hij keek, hoe minder die hond daar beneden op Khmau leek. Hij zag er vies uit en bewoog vreemd, schrikachtig. Hij dacht zelfs even dat het Khmau helemaal niet was. Dat was onzin. Door dat witte vlekje op zijn kop was er echt geen twijfel. Hij liet hem wat scharrelen onder het huis. Het zou kunnen dat er iets naars gebeurd was en dat hij gewoon even moest wennen. Maar Khmau kwam de veranda niet op. Ook later niet, om te eten en zelfs niet om te drinken. Hij had zich onder het huis verschanst en bleef daar.

Sep liep voorzichtig de trap af zonder de leuning te gebruiken. In allebei zijn handen een kom, eentje met eten en een grotere met water. Het duurde een poosje voordat hij Khmau zag liggen in de donkerte van de schaduw onder het huis. Het licht op het erf was fel, het was nog steeds middag. De hond leek schuw. Hij zette de bakken zachtjes neer en schoof ze rustig naar hem toe. Khmau reageerde nerveus. Sep ging op zijn hurken bij hem zitten, probeerde hem te aaien, te kalmeren.

Plotseling, zomaar, vloog de hond hem aan. Beet hem. Beet waar hij maar bijten kon. In zijn nek en in zijn gezicht. Sep sprong achteruit maar niet snel genoeg. Hij wankelde, proefde bloed, en viel half tegen een van de houten palen. Opnieuw sprong de hond agressief tegen hem op. Hij schreeuwde en vloekte. Khmau liet zich niet intimideren. Zo snel als hij kon, trok Sep zich terug op de veranda.

Boven aangekomen zag hij het rood op zijn witte bloes.

Nu pas kreeg hij in de gaten dat zijn gezicht en zijn nek flink bloedden. Beduusd liep hij naar binnen en pakte een handdoek uit de kast om het bloed te stelpen. Hij kon de wonden niet schoonmaken bij de waterton onder het huis. Nog zo'n aanval durfde hij niet te riskeren.

Toch ging hij opnieuw naar beneden en keek hij naar de hond, voorzichtig, op een veilige afstand. Khmau was nog steeds schichtig. Hij leek Sep niet meer te kennen.

'Khmau...? Khmau! Khmaaaaaau.'

Sep zei zijn naam op vele manieren. Het leek of Khmau doof was. Boven was de gedachte aan hondsdoelheid al door hem heen gegaan. Dat was een flits geweest die meteen weer was verdwenen, weggeduwd door andere gedachten. Hoe langer Sep nu naar hem keek, hoe minder het hem lukte om de gedachte weer kwijt te raken. Zijn Khmau was zijn Khmau niet meer.

Opeens werd de hond weer agressief en op geen enkele manier kon Sep hem tot bedaren brengen. Hij gromde voortdurend en trok zijn lippen op om zijn tanden te laten zien.

Hij deed het hekje boven aan de trap dicht, ging zitten en probeerde rustig na te denken. Hij keek naar de badhanddoek en wist dat er iets moest gebeuren. Hij drukte de wonden dicht, zo goed en zo kwaad als het ging. Er was geen tijd meer te verliezen. Hij kende de kliniek bij de oude markt. Sep wist dat hij er niet veel van te verwachten had, maar het kon nu niet anders.

Zijn wonden werden er beter verzorgd dan hij had verwacht. Ze waren aardig voor hem en het was er schoon. De

jonge Khmerverpleegster knipte geroutineerd een brede witte tape tot zwaluwstaartjes. Daarmee sloot ze zorgvuldig de grootste wonden. Ze was doortastend en kalm.

Ze noemde hem *Ohm*. Iets waar hij normaal gesproken een hekel aan had. Hij wilde geen *Ohm* genoemd worden, oudere oom. Door hoe zij het zei, met haar rustige donkere stem, klonk het fijn. Hij genoot van de aanraking van haar handen terwijl ze het verband vastmaakte. Ze was bezorgd en eerlijk. Ze keek hem aan als ze tegen hem sprak.

‘Ohm, heb je genoeg geld?’

Hij lachte. ‘Ja, geld heb ik.’

‘Ik waarschuw je. Ik weet waar ik het over heb, ik heb dit vaker meegemaakt. Rabiës overleef je niet.’

Op de kleinere wonden plakte ze pleisters.

‘Ohm, je moet zo snel mogelijk naar Phnom-Penh. Al had je al het geld van de wereld... ik heb die inenting tegen rabiës hier niet. Wil je geloven dat wij zelfs geen bloed in de ijskast hebben?’

Ze keek hem aan alsof ze dacht dat hij haar niet geloofde. Sep beantwoordde haar blik, hij wist het maar al te goed.

‘Ohm, het is een van de meest wrede manieren waarop een mens dood kan gaan... Of zal ik je mijn verhalen over rabiës besparen?’

‘Graag. *Or kuhn*, dank je wel.’

Hij glimlachte en zij glimlachte terug.

Nadat ze alles gedaan had wat er moest gebeuren, waste ze haar handen. Hij maakte aanstalten om te vertrekken. Zijn bebloede handdoek rolde Sep zo op dat hij een ogenschijnlijk schoon, wit rolletje in zijn hand had. Hij had geen idee hoe het straks verder moest, met Khmau.

‘Ohm, hoe ga je nu naar huis?’

‘Nou gewoon lopen, dacht ik zo.’

‘Waarom zou je gaan lopen als je het geld hebt om je te laten brengen?’

Ze liet hem geen keus, liep naar buiten en klapte in haar handen.

‘Motto. Motto!’

Een van de brommertaxi’s die bij de markt stonden stak de straat al over. Hij stopte de handdoek onder zijn arm en klom achter op de brommer. Zij maakte een *sam peah*, bracht haar handpalmen samen, hoog, voor haar kin.

‘Ohm, doe het alsjeblieft rustig aan. Je hebt de hele reis naar Phnom-Penh nog voor je.’

Hij maakte ook een *sam peah* en bedankte haar.

‘Or kuhn.’

Schemer

Hij zit nog steeds in zijn krama op de veranda en kijkt naar het beginnende daglicht. Hij schommelt niet. Luisterend naar zijn adem ziet hij de wierookstokjes korter en korter worden. Zijn handen zijn rustiger nu. Ze liggen in zijn schoot, zijn nog altijd mooi. Zelfs nu ze oud zijn, kijkt hij er nog graag naar. De pigmentvlekken vindt hij niet erg. Naar het teveel aan vel dat aan zijn onderarmen hangt kijkt hij liever niet.

Hij hoort de motor van een boot op de rivier, ergens in de verte. Als hij de boot helemaal niet meer kan horen, zijn er enkel nog de krekels. En natuurlijk zijn adem.

Er is niets of niemand. Zelfs geen hond meer. Hij heeft een bed, een schommelstoel, een groene plastic steelpan... en een uitzicht over de kale bruingrijze rijstvelden in de schemer, met hier en daar een suikerpalm. Suikerpalmen tot zover hij kan kijken, tot ze in de verte vervagen en verdwijnen aan de heilige horizon.

Een paar maanden geleden werd Sep door een rijstboer gevraagd om naar zijn zieke dochttertje te komen kijken, kort na de geboorte. De boer wist dat Sep geen arts was. Want toen Sep nog les gaf, zat hij bij hem in de klas. Tot zijn ouders hem nodig hadden op het veld.

Het huis was ver weg in de rijstvelden, zonder elektriciteit of stromend water. Het was gebouwd van bamboe en palmladeren. Binnen zat de moeder van het meisje. Met haar ene hand wiegde ze de baby in een hangmat. Met haar andere hand wuifde ze, met een rieten waaier, het kleintje koelte toe. Sep keek in de hangmat en schrok toen hij het meisje zag. Hij kon zich niet voorstellen dat het met dit pasgeboren kind goed zou komen. Haar hartje lag onder een dun vlies op haar borst te trillen. De ogen van de moeder schoten paniekerig op en neer tussen hem en het kleine kloppende hartje van haar eerstgeborene.

‘Ik weet niet of hier een oplossing voor is,’ zei hij.

Daarmee hield hij de deur voor ze op een kier. Hij kon ze niet alle hoop ontnemen. Voor hij weer naar huis ging gaf Sep de man natuurlijk het geld dat hij nodig had voor de reis.

De boer en zijn vrouw wikkelden het kind in een handdoek en kochten kaartjes voor de bus naar de Thaise grens. Omdat ook zij wisten dat een ziekenhuisbezoek in dit land je niets oplevert, vertrokken ze naar Bangkok. Ze zaten een dag lang in de bus met hun kindje op schoot. Wetende dat er daar onder die handdoek een pulserend hart blootlag.

In het ziekenhuis wilden de dokters het proberen, gratis. Omdat het nieuw voor hen was en omdat ze het een uitdaging vonden. De operatie duurde lang. Ze moesten de longen en de lever van het kleine meisje voorzichtig opziduwen zonder ze te beschadigen. Ze werden telkens, beetje bij beetje, verder opgeschoven.

Die handdoek was niet schoon geweest en daaraan was het meisje volgens de doktoren uiteindelijk overleden. Doordat het blootliggende hart in aanraking was gekomen met de handdoek had ze een infectie opgelopen. Het was